

О.В. Валдайцев, студ. V курс, гр. ЕК-19бм, Економічний ф-т
Науковий керівник – к.е.н., проф. А.В. Ларка
Національний технічний університет «ХПИ»

АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА В РИНКОВИХ УМОВАХ

Ефективність є однією з головних характеристик результативності управління діяльністю підприємства, що зумовлює необхідність її детального вивчення. Оцінювання економічної ефективності діяльності підприємства є одним із факторів подальшого ефективного розвитку. Варто зазначити, що таке явище не може бути виміряне за допомогою єдиного показника. Ефективність ні в якому разі не повинна досліджуватися у відриві від кінцевих результатів діяльності підприємств. Процедура оцінювання ефективності управління підприємством висуває проблему вибору методу, на основі якого така оцінка має здійснюватися.

Найпоширенішими напрямками є визначення ефективності як співвідношення отриманого результату з витратами діяльності підприємства, співвідношення отриманого результату з наміченими цілями. Але ці підходи до визначення ефективності не дозволяють встановити логічний взаємозв'язок між управлінням діяльністю підприємства та ефективністю управління діяльністю підприємства. Ефективність управління діяльністю підприємства визначається як результативність управління маркетинговою, виробничою, фінансовою, інноваційною та кадровою діяльностями. Теорія ефективності чітко розмежує поняття ефекту й ефективності, розуміючи під першим – результат заходу, а під другим – співвідношення ефекту і витрат, що його викликали. Так, ефект означає результат, наслідок певних причин, дій. А ефективність визначається відношенням результату до витрат.

Залежно від форми подання результатів і витрат розрізняють такі категорії ефективності: 1. технічна ефективність – результати й витрати вимірюються в натурально-речовинній формі; 2. економічна ефективність – результати й витрати оцінюються у вартісній формі; 3. соціально-економічна ефективність – ураховуються не тільки економічні, але й соціальні наслідки реалізації заходу.

Узагальнюючий, кінцевий результат роботи підприємства оцінюється рівнем ефективності його господарської діяльності: загальним обсягом одержаного прибутку та в розрахунку на одиницю ресурсів. Прибуток та відносний показник прибутку – рентабельність є основними показниками ефективності роботи підприємства, які характеризують інтенсивність господарювання. Співвідносити витрати та доходи – головне завдання кожного учасника господарської діяльності. Водночас абсолютна сума прибутку не характеризує рівень ефективності господарської діяльності. Щоб зробити висновок про рівень ефективності господарювання, отриманий прибуток необхідно порівняти з понесеними витратами або активами, які забезпечують підприємницьку діяльність, тобто визначити рентабельність.

Рентабельність має кілька модифікованих форм залежно від того, які саме прибуток і ресурси використовують у розрахунках. Основним показником рентабельності капіталу підприємства є відношення балансового прибутку до всього авансованого капіталу – рентабельність діяльності підприємства: $R_d = П/К \cdot 100 \%$

Даний показник визначає, який прибуток одержує підприємство на кожну грошову одиницю вкладеного капіталу, тобто характеризує ефективність використання наявних ресурсів підприємства. Для більш детального аналізу використовують такі ресурсні показники рентабельності діяльності підприємства: 1. рентабельність діяльності підприємства з урахуванням «чистого прибутку»; 2. рентабельність власного капіталу; 3. рентабельність власного капіталу за чистим прибутком; 4. валова рентабельність основної діяльності; 5. рентабельність продукції; 6. рентабельність продукції за показником чистого прибутку; 7. рентабельність продажів; 8. рентабельність продажів за показником чистого прибутку.

Основними джерелами інформації для оцінки ефективності діяльності є звіт про фінансові результати, звіт про рух грошових коштів та примітки до фінансової звітності.

У процесі діагностики ефективності операційної та інвестиційної діяльності визначаються резерви та фактори впливу. З метою підвищення показників ефективності реалізації операційної та інвестиційної діяльності необхідним є: збільшення прибутку від реалізації; зниження собівартості реалізованої продукції; зниження адміністративних витрат; зниження витрат на збут; збільшення доходів від іншої операційної діяльності; зниження витрат від іншої операційної діяльності; збільшення чистого прибутку; зниження витрат на інвестиційну та фінансову діяльність; зменшення витрат на придбання запасів, які не використовуються у виробництві в поточному році; зниження витрат на сплату податків; зменшення витрат на оплату праці; зниження витрат на послуги рекламних, консалтингових та інших агентств; витрати на інвестиції, які вже в поточному році забезпечуватимуть надходження; вкладення в інвестиційні проекти із коротким терміном окупності; реалізація неприбуткових фінансових інвестицій; продаж основних засобів, які не використовуються у виробничій діяльності підприємства.

Ефективність використання майна підприємства визначається за допомогою показників використання оборотних та необоротних активів. Основними показниками у процесі діагностики ефективності використання необоротних активів є рентабельність необоротних активів, фондвіддача, фондомісткість, рентабельність основних засобів, рентабельність довгострокових фінансових активів. Діагностика ефективності споживання на підприємстві оборотних активів передбачає розрахунок та оцінку показників: рентабельності оборотних активів, коефіцієнта оборотності оборотних засобів, коефіцієнта ефективності використання оборотних активів.

Результати діагностики оборотних та необоротних активів дозволяють виявляти резерви підвищення ефективності їх використання та на основі цього приймати управлінські рішення такого змісту: зниження пасивної частки основних засобів; заміна зношених основних засобів; введення нових основних засобів із меншими затратами енергетичних та матеріальних ресурсів; продаж нерентабельних довгострокових фінансових інвестицій; реструктуризація довгострокової дебіторської заборгованості; прискорення процесу переведення основних засобів із незавершених капітальних інвестицій в склад виробничих основних засобів; здача в оренду основних засобів, що не приймають участі в діяльності підприємства; пошук альтернативних напрямів здійснення фінансових вкладень; прискорення оборотності оборотних активів; підвищення рентабельності оборотних активів; мінімізація витрат оборотних активів у процесі їх використання; оптимізація запасів сировини і незавершеного виробництва; скорочення тривалості виробничого циклу; поліпшення організації матеріально-технічного забезпечення; прискорення реалізації товарної продукції; зниження надлишку оборотних активів; реструктуризація дебіторської заборгованості; створення обсягів запасів сировини відповідно до встановлених нормативів. Діагностика ефективності використання оборотних та необоротних активів дозволяє виявити прогалини в діяльності підприємства щодо забезпечення раціонального та оптимального завантаження ресурсного потенціалу.

Можна зробити висновок, що існуючі підходи до оцінювання ефективності діяльності підприємства не дозволяють розглядати ефективність як комплексну характеристику. Ефективність підприємства – складна характеристика. Для того щоб повноцінно проаналізувати діяльність підприємства, зробити вірні висновки про його стан, необхідно розглядати всі ці показники в сукупності. Адже якщо той або інший показник залежить від іншого прямо або побічно, його значення змінюється. Показники, що характеризують підприємство, необхідно аналізувати як порівняльну динаміку. Оптимальним періодом для порівняння показників вважається проміжок часу 3–5 років.